

Research Paper

Knowledge and Attitude of School Students With and Without Education Based on the Prevention Against Tobacco Dependence Project During the COVID-19 Pandemic in Varamin, Iran

*Mojtaba Hemayatkhah¹, Mohamadreza Masjedi², Nahid Shahabi³, Shahin Abbaszadeh⁴

1. Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.
2. Department of Pulmonary Medicine, Tobacco Control Research Center (TCRC), Iranian Anti-Tobacco Association, Tehran, Iran.
3. Department of Health Education and Health Promotion, Social Determinants in Health Promotion Research Center, School of Health, Hormozgan Health Institute, Hormozgan University of Medical Sciences, Bandar Abbas, Iran.
4. Cardiovascular Research Center, Hormozgan University of Medical Sciences, Bandar Abbas, Iran.

Citation Hemayatkhah M, Masjedi M, Shahabi N, Abbaszadeh Sh. [Knowledge and Attitude of School Students With and Without Education Based on the Prevention Against Tobacco Dependence Project During the COVID-19 Pandemic in Varamin, Iran (Persian)]. *Journal of Preventive Medicine*. 2024; 11(2):108-121. <https://doi.org/10.32598/JPM.11.2.329.2>

doi <https://doi.org/10.32598/JPM.11.2.329.2>

Article Info:

Received: 25 Feb 2024

Accepted: 01 May 2024

Available Online: 01 Jul 2024

Key words:

Prevention, Tobacco dependence, Students

ABSTRACT

Objective The prevention against tobacco dependence project (PAD) in Iran is an interventional project that is in progress in four phases with a focus on the prevention of tobacco use from childhood to adolescence. This study, as the second phase of this project, aims to evaluate the effectiveness of the PAD project by investigating the knowledge and attitudes of school students with and without education based on this project.

Methods This is a quasi-experimental and quantitative study that was conducted in Varamin, Iran, in 2022. Using a proportional stratified sampling method, 200 school students who were PAD helpers were selected as the intervention group and 200 non-PAD students as the control group. The educational intervention was about prevention against tobacco products provided by using booklets, pamphlets, brochures, posters, educational videos, holding scientific, cultural and artistic competitions, providing consulting services, and recreational and training camps. A 57-item questionnaire was designed based on the World Health Organization questionnaires. The obtained data were analyzed in SPSS software, version 23 using t-test and Pearson's correlation test. The significance level was set at 0.05.

Results The mean score for the knowledge of the harms of tobacco in the PAD (24.41 ± 0.32) and non-PAD (21.02 ± 0.32) groups showed the significantly higher knowledge of the PAD group ($P < 0.05$). Moreover, the mean score for the attitude variable in the PAD (18.156 ± 0.31) and non-PAD (15.752 ± 0.31) groups showed the significantly higher attitude of the PAD group ($P < 0.001$).

Conclusion The PAD project has been effective in increasing awareness and changing the attitude of school students in Iran regarding tobacco smoking during the COVID-19 pandemic.

* Corresponding Author:

Mojtaba Hemayatkhah, Professor.

Address: Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.

Tel: +98 (917) 3914799

E-mail: m.hemayatkhah@pnu.ac.ir

Copyright © 2024 The Author(s).
This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC-BY-NC: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.en>), which permits use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes.

Extended Abstract

Introduction

The prevention against tobacco dependence project (PAD) in Iran, as a collaborative interventional project, focuses on the prevention of tobacco use from childhood to adolescence in Iranian people. This plan has been carried out in four phases (pilot, smoke-free school, smoke-free neighborhood, smoke-free city) in Varamin City [1, 2]. The studies of the first phase have indicated that the use of hookah is more common than cigarettes among seventh grade students, and they use tobacco in public places such as parks, hookah lounges, and coffee lounges. Also, the students considered “satisfying their curiosity” as one of the most important reasons for consumption and admitted that their close friends were cigarette and hookah users. The hookah use is more among students, their close friends and relatives, and it is less indecent than cigarettes, and has become a normal behavior [3]. During the COVID-19 pandemic, online tools were used for education to avoid losing their trained group (PAD helpers). Thus, although the second phase of the POD project faced obstacles, it was carried out with the aim of investigating the students’ awareness of the harms of tobacco products and the effectiveness of new interventional methods. Therefore, the intra-familial, extra-familial, environmental and social factors affecting smoking and tendency to smoking among students with and without receiving PAD education in order to compare the two groups and measure the effectiveness of the PAD project.

Methods

This is a quasi-experimental study that was conducted on 400 students of both sexes, in the seventh to 12th grades in Varamin City, Iran, who were selected using proportional stratified sampling method. The experimental group included students who received education about the harms of tobacco smoking based on the PAD project (PAD helpers). The control group included students who did not receive such education (non-helpers). For the implementation of the project, we visited the selected government schools, semi-government schools, the schools for gifted children, and non-profit schools. A researcher-made questionnaire was used to measure knowledge, attitude, and practice of the two groups using the Likert scale. To evaluate the effectiveness of the PAD-based education, a questionnaire with 57 items was designed in accordance with the [World](#)

[Health Organization \(WHO\)](#) questionnaire. In the PAD project, education is provided by developing booklets for students and PAD helpers, using Pamphlets introducing the PAD project in schools, using brochures and posters about smoking installed on the walls around the schools, educational videos, holding scientific, cultural and artistic competitions (e.g. wall newspaper contests, painting, etc.), providing consulting services for target groups, recreational and training camps, and holding a festival and honoring the PAD helpers.

Results

Most of the students were studying in government schools (n=368, 92%), of whom 173(43%) were PAD helpers and 195(48%) were non-helpers. Most of the students were female (n=237, 59%). Most of the students from the PAD group were studying at the 11th grade (64%) while most of the students in the non-PAD group were at the seventh grade (61%). Most of the students were hookah users (36.2% of non-PAD group and 83.3% of the PAD group). The mean score for the knowledge of the harms of tobacco in the PAD (24.41) and non-PAD (21.02) groups showed the significantly higher knowledge of the PAD group (t=10.5, P<0.05). Moreover, the mean score for the attitude variable in the PAD (18.156) and non-PAD (15.752) groups showed the significantly higher attitude of the PAD group (t=7.7, P<0.001).

Conclusion

The level of knowledge and attitude in the PAD helpers who received training and had anti-tobacco activities during the pandemic are relatively favorable compared to the control group (non-helpers). With higher knowledge of the personal and social harms and of smoking, more negative attitude towards tobacco products can be created in students. The prevalence of hookah use is higher than that of cigarette smoking among students, especially among females. Therefore, it seems necessary to carry out educational interventions for them. It is recommended that, considering the prevalence of the use of other modern tobacco products among the new generation, different awareness-increasing strategies should be used and the educational content related to the tobacco products should be updated systematically.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

This study has received ethical approval from the Ethics Committee of the Research Vice-Chancellor of [Tehran University of Medical Sciences](#) (Code: IR.TUMS.DDRI.REC.1398.006).

Funding

This work is funded by the [Iranian Anti-Tobacco Association](#).

Authors' contributions

Conceptualization and validation: Mojtabi Hemayatkhah; Methodology: Mohammadreza Masjedi; Writing the original draft: Mojtabi Hemayatkhah and Mohammadreza Masjedi; Review and editing: Nahid Shahabi and Shahin Abbaszadeh.

Conflicts of interest

The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgements

The authors would like to thank [Iranian Anti-Tobacco Association](#) as their financial support. The authors would also like to express their gratitude to the participants for their sincere cooperation in this study.

سنجش سطح آگاهی و نگرش دانش‌آموزان پادیار و غیرپادیار نسبت به مصرف دخانیات در دوران همه‌گیری کرونا در ورامین

* مجتبی حمایت‌خواه^۱، محمدرضا مسجدی^۲، ناهید شهابی^۳، شاهین عباس‌زاده^۴

۱. گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
۲. گروه بیماری‌های ریه، مرکز تحقیقات کنترل دخانیات (جمعیت مبارزه با استعمال دخانیات ایران)، تهران، ایران.
۳. گروه آموزش بهداشت و ارتقای سلامت، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی در ارتقاء سلامت، دانشکده بهداشت، پژوهشکده سلامت هرمزگان، دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان، بندرعباس، ایران.
۴. مرکز تحقیقات قلب و عروق، دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان، بندرعباس، ایران.

Use your device to scan and read the article online

Citation Hemayatkhah M, Masjedji H, Shahabi N, Abbaszadeh Sh. [Knowledge and Attitude of School Students With and Without Education Based on the Prevention Against Tobacco Dependence Project During the COVID-19 Pandemic in Varamin, Iran (Persian)]. *Journal of Preventive Medicine*. 2024; 11(2):108-121. <https://doi.org/10.32598/JPM.11.2.329.2>

doi <https://doi.org/10.32598/JPM.11.2.329.2>

چکیده

هدف طرح پیشگیری از وابستگی به دخانیات (پاد) در ۴ فاز و مبتنی بر روش اقدام‌پژوهی به‌عنوان یک پروژه مداخله‌ای مشارکتی، بر پیشگیری از مصرف دخانیات از دوران کودکی و نوجوانی تمرکز دارد. طرح پاد در فاز دوم مطالعاتی خود با هدف بررسی سطح آگاهی و نگرش دانش‌آموزان پادیار و غیرپادیار، اقدام به ارزیابی تأثیرگذاری فعالیت‌های پیشگیرانه طرح پاد در بین گروه آزمایش و کنترل کرده است.

روش‌ها پژوهش حاضر به روش کمی و استراتژی شبه‌آزمایش در شهر ورامین در سال ۱۴۰۱ انجام شده است. روش نمونه‌گیری، طبقه‌ای نسبتی بود. نمونه مورد مطالعه را ۲۰۰ نفر از دانش‌آموزان عضو طرح پاد به‌عنوان گروه آزمایش و ۲۰۰ نفر دانش‌آموز به‌عنوان گروه کنترل تشکیل دادند. مداخله آموزشی در خصوص مواد دخانی برای گروه آزمایش انجام شد. آموزش از طریق تدوین کتابچه، پمفلت، بروشور، پوستر، فیلم‌های آموزشی، مسابقات علمی، فرهنگی و هنری، ارائه خدمات مشاوره‌ای و اردوهای تفریحی انجام شد. ابزار مورد استفاده، پرسش‌نامه ۵۷ سؤالی سازمان بهداشت جهانی بود که بومی‌سازی و عملیاتی شد. داده‌ها در برنامه SPSS نسخه ۲۳ و با استفاده از آزمون تی و آزمون آماری پیرسون در سطح معناداری $\alpha=0/05$ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها براساس نتایج حاصل شده، تفاوت میانگین نمره آگاهی گروه آزمایش قبل و بعد از مداخله $24/41 \pm 0/32$ و در گروه کنترل $21/02 \pm 0/32$ ($P < 0/001$) بود. همچنین تفاوت میانگین نمره نگرش گروه آزمایش قبل و بعد از مداخله $18/156 \pm 0/31$ و در گروه کنترل $15/752 \pm 0/31$ ($P < 0/001$) بود.

نتیجه‌گیری اقدامات عملی و پیشگیرانه طرح پاد در راستای افزایش آگاهی و تغییر نگرش دانش‌آموزان پیرامون مصرف دخانیات باتوجه به شرایط و محدودیت‌ها در محدوده زمانی شیوع کرونا مؤثر بوده است.

اطلاعات مقاله:

تاریخ دریافت: ۰۶ اسفند ۱۴۰۲
تاریخ پذیرش: ۱۲ اردیبهشت ۱۴۰۳
تاریخ انتشار: ۱۱ تیر ۱۴۰۳

کلیدواژه‌ها:

پیشگیری، پاد، دانش‌آموزان، دخانیات

* نویسنده مسئول:

دکتر مجتبی حمایت‌خواه

نشانی: تهران، دانشگاه پیام نور، دانشکده علوم اجتماعی، گروه جامعه‌شناسی.

تلفن: ۳۹۱۴۷۹۹ (۹۱۷) +۹۸

پست الکترونیکی: m.hemayatkhah@pnu.ac.ir

Copyright © 2024 The Author(s).

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC-BY-NC: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.en>), which permits use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes.

مقدمه

اقدام به مصرف مواد دخانی می‌کنند. همچنین دانش‌آموزان ارضای حس کنجکاو را از مهم‌ترین دلایل مصرف دانسته و اذعان داشتند دوستان نزدیک آنان مصرف‌کننده سیگار و قلیان هستند و البته که قلیان به نسبت سیگار از طرفداران بیشتری برخوردار است. به طوری که مصرف قلیان در بین دانش‌آموزان، دوستان نزدیک و خویشاوندان آنان بیشتر بوده و به نسبت سیگار دارای قبح کمتری است و تلویحاً به رفتاری بهنجار و عادی بدل شده است [۳].

اهداف اصلی پژوهشگران در اجرای طرح پاد، در فاز دوم (مدرسه بدون دخانیات) بالا بردن سطح آگاهی دانش‌آموزان از مضرات دخانیات و انتقال آن به درون خانواده و افزایش گرایش به ترک دخانیات در افراد مصرف‌کننده دخانیات در خانواده است. در طرح پاد گروه‌های هدف (دانش‌آموزان پادیار) در مدارس گوناگون با استفاده از روش‌های آموزشی، مانند اپلیکیشن، پادکست، ویدئوکست، طرح مسابقه از مطالب آموزشی و غیره در دوران کووید-۱۹ آموزش داده شدند و نتایج آن در مطالعه حاضر گزارش شده است.

به دلیل شیوع کووید-۱۹ از بسترهای فضای مجازی و ابزارهای ارتباطی آنلاین استفاده شد. بنابراین مجریان طرح سعی کردند با جایگزینی آموزش‌ها و تعاملات مجازی، گروه تسهیل‌گر و تربیت‌یافته خود (پادیاران) را از دست ندهند. بدین ترتیب، فاز دوم طرح پاد هرچند با موانعی مواجه بود، اما با هدف بررسی سطح آگاهی دانش‌آموزان از مضرات مواد دخانی و بررسی کارآمدی شیوه‌های نوین تعاملاتی که به واسطه شرایط دوران کرونا مورد استفاده قرار گرفت، انجام شد. براین اساس مقولات درون‌خانوادگی، برون‌خانوادگی، محیطی و اجتماعی مؤثر بر مصرف و گرایش به دخانیات در بین دانش‌آموزان تحت آموزش‌های طرح پاد و دانش‌آموزان غیرپادیار با هدف مقایسه دو گروه و سنجش میزان تأثیرگذاری اقدامات پیشگیرانه طرح پاد بررسی شده است.

مواد و روش‌ها

طراحی پژوهش

روش پژوهش حاضر شبه‌آزمایش است که در آن ۲ گروه دانش‌آموزان پادیار و دانش‌آموزان غیرپادیار در سال ۱۴۰۲ در شهر ورامین مورد سنجش قرار گرفته‌اند. براین اساس گروه آزمایش شامل دانش‌آموزان پادیار که طی مراحل پلکانی در معرض آگاهی از مضرات دخانیات بودند و گروه دانش‌آموزان غیرپادیار تحت فعالیت‌های پیشگیرانه طرح پاد نبوده‌اند، مورد مقایسه و ارزیابی قرار گرفته‌اند.

استعمال دخانیات در میان نوجوانان موضوع نگران‌کننده‌ای است که در سطح جهانی توجه بسیاری از متولیان در حوزه‌های مختلف اعم از بهداشت و سلامت تا جامعه‌شناسان را به خود جلب کرده است. اهمیت این موضوع بیش از هر چیز به دلیل گرایش روزافزون بسیاری از نوجوانان به مصرف مواد دخانی است و نتایج تحقیقات پیشین نیز حاکی از این است که غالب مصرف‌کنندگان دخانیات، از سن کمتر از ۱۸ سال استعمال آن را آغاز می‌کنند [۱-۳].

نوجوانان به دلیل ماهیت پویای مغز در حال رشدشان، در برابر مصرف مواد آسیب‌پذیر هستند [۴]. سن اولین مصرف سیگار یک عامل خطر مهم برای وابستگی به نیکوتین است، به طوری که اکثر بزرگسالان سیگاری قبل از سن ۱۸ سالگی سیگار کشیدن را شروع می‌کنند [۵]. نوجوانان به دلیل رشد مغزی، لذت بیشتری از نیکوتین را تجربه می‌کنند که آن‌ها را بیشتر مستعد اعتیاد می‌کند. میزان مصرف مواد در بین نوجوانان با برخی روندهای قابل توجه، مانند کاهش مصرف سیگار و افزایش مصرف سیگار الکترونیکی و ماری‌جوانا نسبتاً ثابت مانده است. ویژگی‌های هیجان‌طلبی و ریسک‌پذیری مغز نوجوان، آن‌ها را مستعد مصرف مواد مخدر می‌کند و این بر اهمیت تلاش‌های پیشگیرانه برای این گروه سنی تأکید می‌کند [۴، ۶].

گرایش به رفتارهای پرخطر، گرایش به تنهایی و فقدان همبستگی اجتماعی، کاهش مسئولیت اجتماعی، کاهش هویت، کاهش سرمایه اجتماعی، کاهش برنامه‌ریزی، کاهش نشاط و شادابی، بی‌اعتدادی، گرایش به فردگرایی، گرایش به اعتیاد اینترنتی، کاهش امید به آینده، استفاده از ماهواره، بازی‌های رایانه‌ای، تلفن همراه و اینترنت و غیره می‌تواند باعث بروز انواع آسیب‌های اجتماعی جدید در کشور شود [۷]. همچنین در بازه سنی نوجوانی، گروه همسالان و زندگی با خانواده سیگاری در تصمیمات نوجوانان تأثیرگذارند. در بسیاری از اوقات استعمال دخانیات و سوءمصرف مواد مخدر در نوجوانان نماد رسیدن به دوران بزرگسالی و یا ارضای نیاز به هیجان است [۸].

طرح پیشگیری از وابستگی به دخانیات (پاد) مبتنی بر روش اقدام‌پژوهی به‌عنوان یک پروژه مداخله‌ای مشارکتی، بر پیشگیری از مصرف دخانیات از دوران کودکی و نوجوانی تمرکز دارد. این طرح در ۴ فاز (پایلوت، مدرسه‌عاری از دخانیات، محله‌عاری از دخانیات، شهر عاری از دخانیات) در شهرستان ورامین (منطقه آزمایشی) به‌منظور کاهش گرایش به مصرف دخانیات در نسل‌های آینده و همچنین تحقق رفتارهای ضد دخانی انجام شده است [۱]. [۲] مطالعات فاز اول طرح پاد حاکی از آن است که مصرف قلیان به نسبت به سیگار در دانش‌آموزان مقطع پایه هفتم رواج داشته و آنان در اماکن عمومی همچون پارک‌ها، قهوه‌خانه‌ها و کافی‌شاپ

شرکت‌کنندگان

این پژوهش در میان ۴۰۰ دانش‌آموز از دو جنس، در مقاطع تحصیلی پایه هفتم تا دوازدهم در شهر ورامین انجام شد. از طریق فرمول کوکران حجم نمونه مطالعه تعیین شد. سپس با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبتی افراد نمونه انتخاب شدند. بدین منظور طبقه‌بندی براساس نوع مدرسه، شامل مدارس دولتی، غیرانتفاعی، تیزهوشان، نمونه یا شاهد و جنسیت دخترانه / پسرانه انجام شد و در گام بعدی باتوجه‌به نسبت هر طبقه به کل جمعیت، نمونه تخصیص پیدا کرد.

معیارهای ورود: ۱. دانش‌آموزانی در مقاطع تحصیلی پایه هفتم تا دوازدهم که رضایت خود را جهت حضور داوطلبانه در مطالعه اعلام کرده باشند. ۲. عضویت در گروه پادپاری که بیشتر از ۱ سال از عضویت گذشته باشد (برای گروه آزمایش). ۳. دانش‌آموزانی که هیچ‌گونه آموزش و آشنایی با طرح پاد یا هر آموزش دیگر در خصوص مواد دخانی نداشته باشند (برای گروه کنترل).

معیار خروج: از در دسترس نبودن برای مرحله پس‌آزمون.

ابزار و تکنیک جمع‌آوری داده‌ها

برای اجرای طرح به مدارس دولتی، نمونه دولتی، تیزهوشان و غیرانتفاعی منتخب مراجعه شده است. برای جمع‌آوری داده از پرسش‌نامه سازمان بهداشت جهانی بومی‌سازی شده استفاده شد. پرسش‌نامه، شامل مشخصات گروه‌های هدف (دانش‌آموزان پادپار و غیرپادپار)، از جمله پایه تحصیلی، سطح تحصیلات والدین، مصرف سیگار توسط دوستان و اعضای خانواده و بستگان، وضعیت مصرف سیگار در هنگام پژوهش (مصرف یا عدم مصرف سیگار، تعداد نخ سیگار مصرفی، زمان شروع به سیگار کشیدن، عوامل مؤثر در گرایش به مصرف سیگار) بود. با استفاده از طیف لیکرت گویه‌های نگرشی، آگاهی و عملکردی دانش‌آموزان نمره‌گذاری شده است. سوالات پرسش‌نامه به صورت طیف لیکرت (۱ تا ۵) نمره‌دهی شد. بدین صورت که برای سنجش سطح آگاهی ضددخانی ۵ گویه (بالاترین سطح ۲۵ و کمترین سطح آگاهی ضددخانی ۵) نگرش ضددخانی ۴ گویه (بین ۴ تا ۲۰) و عملکرد ضددخانی پادپاران ۳ گویه (بین ۳ تا ۱۵) مورد سنجش قرار گرفته است.

برنامه مداخله آموزشی

طرح پاد مبتنی بر روش اقدام‌پژوهی است که به‌عنوان طرحی مشارکتی و مداخله‌گر، پیشگیری از استعمال دخانیات را از سنین پایین و نوجوانی مورد توجه قرار داده است. این طرح در ۴ فاز (پایلوت، مدرسه بدون دخانیات، محله بدون دخانیات، شهر بدون دخانیات) با هدف کاهش تمایل به دخانیات در نسل‌های آینده و محقق ساختن مدارس، محلات و شهرهای بدون دخانیات در ایران گام بر می‌دارد.

در فاز دوم در کنار اهداف فاز نخست، ظرفیت‌سازی، سازمان‌دهی و درگیر کردن بخشی از دانش‌آموزان داوطلب و توانمندسازی آن‌ها به‌عنوان کنشگران هم‌تا^۱ که عامل ایجاد تغییر (ارتقای آگاهی در زمینه دخانیات و پیشگیری از استعمال آن) و توسعه هستند، ابتدا در مدارس خود (فاز دوم) و سپس در اجتماع محلی (محله اطراف مدرسه، فاز سوم) و نهایتاً در فضاهای عمومی شهر (فاز چهارم) دنبال می‌شود. باتوجه‌به پاندمی کرونا و تقریباً قطع شدن ارتباط چهره‌به‌چهره و تعامل متقابل در یک فضای واقعی با دانش‌آموزان، جمعیت مبارزه با دخانیات برای جلوگیری از متوقف شدن طرح پاد سعی کرد با ابزارهای نوین آموزشی نظیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارسال کلیپ‌ها و فیلم‌های آموزشی با دانش‌آموزان پادپار تعامل خود را حفظ کند. بنابراین در این مدت برای حفظ انگیزه پادپاران جهت ماندن در طرح حتی گاهی به‌صورت فردی و با رعایت کلیه مسائل بهداشتی با آن‌ها ملاقات و گفت‌وگو شد. بدین منظور از آنجایی که دانش‌آموزان پادپار بیش از ۱ سال در این طرح مشارکت فعالانه داشتند با گروه غیرپادپار از منطقه جوادآباد به لحاظ متغیرهای سطح آگاهی و نگرش نسبت به مصرف دخانیات مورد مقایسه و ارزیابی قرار گرفتند.

بدین ترتیب بعد از حدود ۳ سال فعالیت و اجرای طرح پاد و انجام مداخلات آموزشی و مهارتی گوناگون، نظیر تدوین کتابچه راهنمای ویژه دانش‌آموزان و پادپاران، پمفلت معرفی طرح پاد در مدارس، بروشورهای همگانی و پوسترهایی درمورد دخانیات در محیط اطراف مدرسه، فیلم‌های آموزشی، برگزاری مسابقات علمی، فرهنگی و هنری مرتبط با آموزش‌های ضددخانی (مانند مسابقات روزنامه دیواری، نقاشی و غیره)، ارائه خدمات مشاوره‌ای برای گروه‌های هدف، اردوهای تفریحی و گردشگری و برگزاری جشنواره و تقدیر از پادپاران، جهت ارزیابی و تأثیر طرح پاد، پرسش‌نامه‌ای حاوی ۵۷ گویه استاندارد و منطبق با پرسش‌نامه سازمان بهداشت جهانی بومی‌سازی و عملیاتی شد و سپس این پرسش‌نامه بین ۲ گروه پادپار و غیرپادپار توزیع و اجرا شد.

تحلیل آماری

داده‌ها در برنامه SPSS نسخه ۲۳ و با استفاده از آزمون تی مستقل و آزمون آماری پیرسون در سطح معناداری $\alpha=0/05$ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

به واحدهای پژوهش اطمینان داده شد اطلاعات کسب‌شده از آنان محرمانه می‌ماند. همچنین ضمن توضیح اهداف پژوهش، رضایت‌نامه کتبی آگاهانه از نمونه‌ها برای شرکت در مطالعه اخذ شد و حق انصراف از ادامه شرکت در هر مرحله از مطالعه برای آنان وجود داشت. همچنین مجوز انجام مطالعه از کمیته اخلاق معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی تهران اخذ شد.

1. Peer actors/peer educators

جدول ۱. توزیع فراوانی مواد دخانی مورد مصرف دانش‌آموزان پادیار و غیرپادیار با تفکیک جنسیت

مواد دخانی	گروه‌ها	پسران	دختران	تعداد (درصد)
سیگار	پادیار	۱	۲	۳ (۸/۳)
	غیرپادیار	۲۲	۱۵	۳۷ (۳۱/۸)
قلیان	پادیار	۱۱	۱۹	۳۰ (۸۳/۳)
	غیرپادیار	۲۵	۲۷	۴۲ (۳۶/۲)
سیگار الکترونیک	پادیار	۰	۰	۰ (۰)
	غیرپادیار	۹	۰	۹ (۷/۷)
قلیان الکترونیک	پادیار	۲	۰	۲ (۵/۵)
	غیرپادیار	۸	۲	۱۰ (۶/۸)
تنباکوی جویدنی	پادیار	۱	۰	۱ (۲/۷)
	غیرپادیار	۶	۲	۸ (۶/۸)

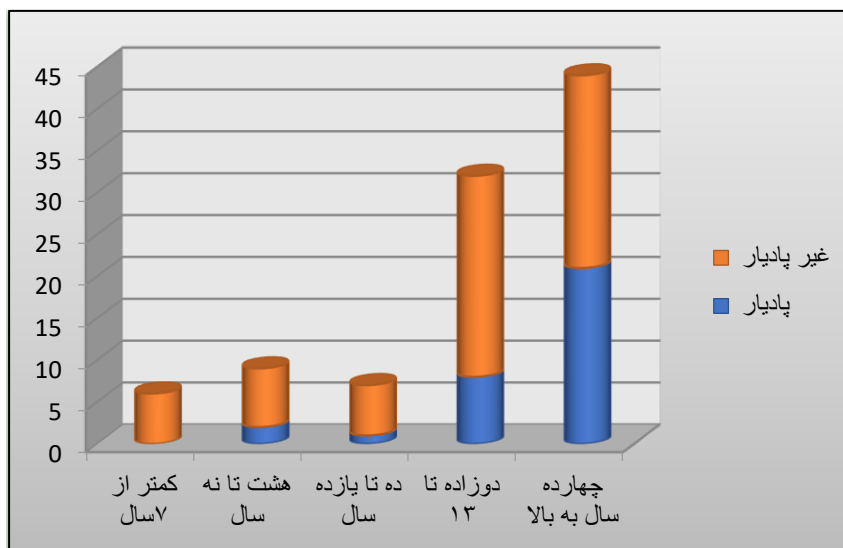
یافته‌ها

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی افراد تحت مطالعه

پایه تحصیلی مورد ارزیابی قرار گرفتند. بیشترین پاسخگویان گروه پادیاران در پایه تحصیلی یازدهم (۶۴ درصد) و بیشترین دانش‌آموزان غیرپادیار در پایه هفتم (۶۱ درصد) بودند. ۳۶/۲ درصد دانش‌آموزان غیرپادیار مصرف‌کننده قلیان و ۸۳/۳ درصد از دانش‌آموزان پادیار مصرف‌کننده قلیان بودند (جدول شماره ۱).

بر اساس تصویر شماره ۱، مصرف اول سیگار غالب غیرپادیارها با حدود ۲۳ درصد از سن ۱۲ سالگی بود که مربوط به پایه تحصیلی هفتم است. ۱۶ درصد از پادیاران تجربه کشیدن سیگار را داشته و در مقابل ۳۳ درصد از غیرپادیاران این تجربه را داشته‌اند.

دانش‌آموزان پایه هفتم تا دوازدهم به تفکیک جنسیت و نوع مدرسه و پادیار و غیرپادیار بودن دانش‌آموزان مبنای نمونه‌گیری قرار گرفتند. بیشتر دانش‌آموزان در مدارس دولتی با حجم ۳۶۸ نفر (۹۲ درصد) مشغول به تحصیل بودند که از این تعداد ۱۷۳ نفر (۴۳ درصد) دانش‌آموز پادیار و ۱۹۵ نفر (۴۸ درصد) دانش‌آموز غیرپادیار بودند. پاسخ‌گویان دختر در این طرح با ۲۳۷ نفر (۵۹ درصد) بالاترین آمار شرکت‌کنندگان در پاسخ‌گویی به پرسش‌نامه‌ها را داشتند. دانش‌آموزان پادیار و غیرپادیار به تفکیک

تصویر ۱. توزیع فراوانی پاسخ‌گویان برحسب سن شروع مصرف دخانیات

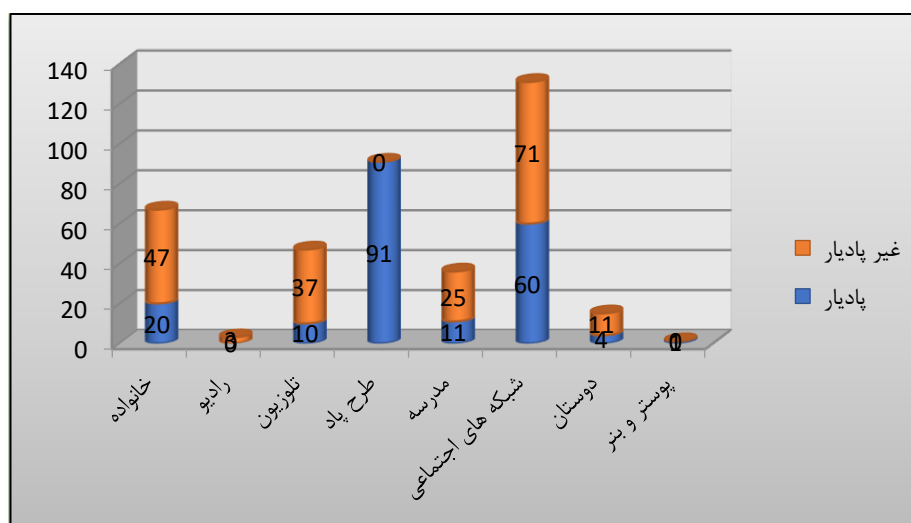
جدول ۲. فراوانی عوامل مؤثر در گرایش به مصرف سیگار و قلیان

تعداد (درصد)		عوامل تأثیرگذار
غیرپادیار	پادیار	
۸(۴/۲)	۲(۳/۷)	مصرف پدر
۹(۴/۷)	۱(۱/۸)	مصرف مادر
۹(۴/۷)	۱(۱/۸)	مصرف برادر/خواهر
۱۲(۶/۳)	۰(۰)	مصرف معلم
۲۳(۱۲/۱)	۹(۱۶/۹)	مصرف دوستان
۲۲(۱۱/۵)	۰(۰)	کاهش استرس و احساس آرامش
۱۳(۶/۸)	۱(۱/۸)	تأثیر بازیگران سینما و تلویزیون
۳۲(۱۶/۸)	۱۸(۳۳/۹)	کنجکاوی
۱۰(۵/۲)	۹(۱۶/۹)	فشار دوستان
۲۵(۱۳/۱)	۱۰(۱۸/۸)	تفریح و سرگرمی
۱۵(۷/۸۹)	۰(۰)	احساس بزرگ شدن
۱۲(۶/۳)	۲(۳/۷)	محله و محیط زندگی
	(۱۰۰)	مجموع

آمار با رقم ۳۵/۵ درصد مربوط به شبکه‌های اجتماعی عنوان شده است.

براساس تصویر شماره ۲، ۹۱ درصد دانش‌آموزان پادیار طرح پاد و ۷۰ درصد از دانش‌آموزان غیرپادیار، شبکه‌های اجتماعی را به‌عنوان منابع اطلاعاتی در کسب اطلاعات و آگاهی نسبت به مضرات دخانیات انتخاب کردند.

داده‌های آماری در جدول شماره ۲، نشان می‌دهد کنجکاوی (حدود ۲۰ درصد)، تفریح و سرگرمی (حدود ۱۴ درصد) و مصرف دوستان (حدود ۱۳ درصد) از فاکتورهای مشترک در هر دو گروه پادیار و غیرپادیار است که به‌عنوان مؤثرترین علل گرایش به مصرف دخانیات شناخته شده‌اند. بالاترین منبع اطلاعاتی عنوان شده توسط دانش‌آموزان پادیار، طرح پاد است. در سنجش غیرپادیارها در مورد منابع اطلاعاتی از مضرات دخانیات، بیشترین

تصویر ۲. توزیع فراوانی پاسخ‌گویان برحسب منابع اطلاعاتی در کسب اطلاعات و آگاهی نسبت به مضرات دخانیات

جدول ۳. گویه‌های سنجش آگاهی دانش‌آموزان پادیار و غیرپادیار

گویه‌ها	گروه	کاملاً موافقم	موافقم	تا حدودی	مخالفم	کاملاً مخالفم	میانگین از ۵
دود قلیان دیگران ضرری به ما نمی‌رساند.	پادیار	۱	۳	۶	۲۶	۱۶۴	۴/۷
	غیرپادیار	۳۰	۱۳	۴۲	۴۴	۶۹	۳/۵۵
دود سیگار دیگران ضرری به ما نمی‌رساند.	پادیار	۱	۲	۵	۲۴	۱۶۸	۴/۷
	غیرپادیار	۳۳	۱۶	۲۹	۴۸	۸۰	۳/۷۴
سطح آگاهی قلیان مضرات کمتری نسبت به سیگار دارد.	پادیار	۱	۵	۴	۹۱	۹۸	۴/۴
	غیرپادیار	۱۹	۲۸	۴۵	۳۶	۶۸	۳/۵۴
مصرف سیگار و قلیان سلامتی انسان را به خطر می‌اندازد.	پادیار	۱۶۹	۲۳	۱	۰	۴	۴/۷۹
	غیرپادیار	۸۸	۴۲	۱۸	۱۶	۳۱	۳/۷۱
قلیان به صورت تفریحی هم ضرر دارد.	پادیار	۱۱۷	۶۷	۶	۶	۲	۱/۵۳
	غیرپادیار	۶۲	۴۱	۳۸	۲۲	۳۳	۲/۶۰
کشیدن سیگار در دوران نوجوانی و جوانی اشکالی ندارد.	پادیار	۰	۰	۱	۴۹	۱۴۸	۴/۷۴
	غیرپادیار	۱۳	۱۳	۲۵	۴۵	۱۰۱	۴/۰۵
سطح نگرش کشیدن قلیان در دوران نوجوانی و جوانی اشکالی ندارد.	پادیار	۱	۱	۱	۵۰	۱۴۶	۴/۷۲
	غیرپادیار	۱۲	۱۹	۲۸	۵۲	۸۵	۳/۹۱
تفریحی کشیدن سیگار ضرری ندارد.	پادیار	۰	۳	۵	۱۱۱	۸۰	۴/۳۴
	غیرپادیار	۱۳	۱۹	۲۹	۴۷	۸۷	۳/۹۰
مصرف سیگار و قلیان حس غرور و بزرگی می‌دهد.	پادیار	۳	۵	۵	۹۲	۹۴	۴/۳۵
	غیرپادیار	۱۸	۱۷	۳۰	۴۷	۸۳	۳/۸۲

به‌دست‌آمده، نشان‌دهنده تفاوت معنادار میان این دو گروه است (جدول شماره ۵).

بحث و نتیجه‌گیری

مصرف دخانیات یکی از رفتارهای پرمخاطره فردی است که پیامدهای نامطلوب اجتماعی، روانی و اقتصادی را برای فرد و جامعه به همراه دارد. این موضوع در سطوح جهانی مورد توجه بوده و کشورهای مختلف درصدد مقابله و ارزیابی شیوه‌های مختلف پیشگیری، کنترل و کاهش مصرف دخانیات هستند. ایران نیز طی چند دهه اخیر اقدام به انجام فعالیت‌های کنترل‌کننده، همانند وضع قوانین محدودکننده و بهره‌مندی از شیوه‌ها و راهکارهای پیشگیرانه و کاهنده را در دستور کار قرار داده است، که طرح پاد یکی از آن‌هاست. با این حال، کم‌اکنون از جمله مسائل دغدغه‌ساز در کشور شیوع و گسترش مصرف دخانیات افراد در جامعه است و از آن مهم‌تر کاهش سن مصرف محصولات دخانی در بین کودکان و نوجوانان است. از این‌رو پژوهش حاضر با هدف سنجش اثربخشی مداخلات آموزشی طرح پاد در راستای پیشگیری و

باتوجه به آموزه‌های مفید طرح پاد و افزایش میزان آگاهی پادیارها و تغییر نوع نگرش آن‌ها نسبت به مصرف دخانیات، عملکرد پادیاران (۳/۵ میانگین از ۵) در ارتباط با تلاش در جهت آگاه‌سازی دیگران نسبتاً ضعیف و کم‌رنگ بوده است. تنها ۵۰/۲ درصد از پادیاران، آموزش‌های مجازی طرح پاد در دوران کرونا را در آگاه‌سازی‌شان جهت کاهش مصرف دخانیات مثبت ارزیابی کرده‌اند (جدول‌های شماره ۳ و ۴).

میانگین متغیر سطح آگاهی از مضرات مواد دخانی در بین دانش‌آموزان پادیار ۲۴/۴۱ و دانش‌آموزان غیرپادیار ۲۱/۰۲ است. مقادیر به‌دست‌آمده حاکی از آن است که سطح آگاهی پادیارها از غیرپادیارها بیشتر است. همچنین مقدار آزمون تی (۱۰/۵) برآورد شده و تفاوت این دو گروه به لحاظ متغیر موردبررسی در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار شده است. میانگین سطح نگرش میان پادیارها ۱۸/۱۵۶ و غیرپادیارها ۱۵/۷۵۲ محاسبه شده است. این ارقام حاکی از آن است که نگرش منفی پادیاران نسبت به غیرپادیارها به مصرف دخانیات بیشتر است. مقدار آزمون تی در بررسی انجام‌شده ۷/۷ است که باتوجه به سطح معنی‌داری ۰/۰۰

جدول ۴. توزیع فراوانی برحسب عملکرد

درصد پاسخها						گویه‌های عملکرد و اقدام
میانگین از ۵	اصلاً	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	
۳/۹	۲۱	۲۴	۱۲	۳	۳	تا به حال چقدر سعی کرده‌اید که آن‌ها را از مضرات سیگار آگاه کنید که دیگر سیگار نکشند؟
۳/۵	۱۵	۲۲	۱۰	۶	۷	تا به حال چقدر سعی کرده‌اید که آن‌ها را از مضرات قلیان آگاه کنید که دیگر قلیان نکشند؟
۳/۳	۱۳	۶۷	۸۱	۲۷	۳	چقدر خود را در آگاه کردن افراد سیگاری از مضراتش موفق می‌دانید؟

کاهش مصرف دخانیات و همچنین سنجش سطح آگاهی و نگرش دانش‌آموزان آموزش‌دیده (پادیار) و مقایسه این گروه با دانش‌آموزان غیرپادیار در مقاطع تحصیلی پایه هفتم تا دوازدهم در دوران شیوع بیماری کرونا و در شهر ورامین انجام گرفته است. نتایج حاکی از آن است که مداخلات صورت‌گرفته از طریق طرح پاد سطح آگاهی و نگرش ضد دخانی گروه آزمایش (پادیارها) را نسبت به گروه کنترل (غیرپادیارها) افزایش داده است.

در مقایسه دو گروه پادیار و غیرپادیار یافته‌ها حاکی از آن است که سطح آگاهی از مضرات دخانیات در دانش‌آموزان پادیار بالاتر از گروه غیرپادیار بوده است. این یافته نشان‌دهنده سطح دانش در خصوص مواد دخانی و راهکارهای پیشگیرانه بیشتر دانش‌آموزان پادیار در مقایسه با دانش‌آموزان غیرپادیار است. به نظر می‌رسد فعالیت‌های پیشگیرانه طرح پاد حتی باتوجه به محدودیت‌های به‌وجودآمده در دوران شیوع کرونا توانسته نتایج مثبتی را در جهت آگاهی‌بخشی دانش‌آموزان پیرامون مضرات گرایش و مصرف محصولات دخانی داشته باشد. از آنجاکه فقدان یا کمبود آگاهی و نگرش نادرست نسبت به مصرف انواع مواد دخانی، به‌خصوص قلیان که آمار بالاتر مصرف را در بین افراد جامعه به خود اختصاص داده، می‌تواند خسارات و عواقب جبران‌ناپذیر فردی و اجتماعی را به همراه داشته باشد. باتوجه به اهمیت و اثرگذاری قوانین کنترل‌کننده مصرف دخانیات در ایجاد گرایش نوجوانان به این رفتار پرخطر، در این مطالعه به مقوله قوانین مبارزه با دخانیات پرداخته شده و میزان آگاهی دانش‌آموزان پادیار و غیرپادیار پیرامون قوانین کنترل و مبارزه با استعمال دخانیات مورد سنجش قرار گرفته است. براساس قانون جامع کنترل و مبارزه با دخانیات (مصوب ۱۳۸۵/۶/۱۵ مجلس شورای

اسلامی) مصرف دخانیات در اماکن عمومی ممنوع بوده و فروش محصولات دخانی به افراد زیر ۱۸ سال نیز ممنوع و مشمول مجازات است. یافته‌ها حاکی از آن است که بیش از ۵۷ درصد از دانش‌آموزان پادیار و ۳۶/۵ درصد از دانش‌آموزان غیرپادیار از قوانین مربوط به دخانیات آگاهی دارند که این امر می‌تواند ناشی از تأثیرات مثبت آگاهی‌بخشی فعالیت‌های پیشگیرانه طرح پاد در بین گروه آزمایش باشد. اما باتوجه به نتایج مذکور کماکان نیاز به آموزش‌ها و آگاهی‌بخشی به شکل مداوم و در سنین نوجوانی احساس می‌شود. مطالعات بر لزوم و نیاز به برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های پیشگیری با رویکرد سطح اول پیشگیری جهت سنین پایین‌تر، نظارت و اجرای قوانین منع فروش دخانیات به نوجوانان تأکید دارند [۹].

نتایج مطالعه حاضر در خصوص سنجش سطح نگرش دانش‌آموزان پادیار و غیرپادیار نشان داد میانگین سطح نگرش پادیارها ۱۸/۱۵۶ و غیرپادیارها ۱۵/۷۵۲ محاسبه شده است. مقدار تی به‌دست‌آمده (۷/۷) در سطح معناداری ۰/۰۰۰ حاکی از نگرش منفی‌تر دانش‌آموزان پادیار در مقایسه با دانش‌آموزان غیرپادیار نسبت به مصرف دخانیات است که می‌توان نتیجه گرفت مداخلات آموزشی طرح پاد در راستای ارتقای سطح آگاهی و تغییر در نگرش دانش‌آموزان در دوران کرونا تا حدی موفق بوده و روند ادامه‌دار این مداخلات آموزشی و پیشگیرانه می‌تواند در کاهش گرایش نوجوانان و جوانان به مصرف دخانیات مؤثر واقع شود. باتوجه به شروع مصرف دخانیات در سنین پایین، بررسی سطح نگرش و آگاهی آنان درمورد اثرات مواد دخانی می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های بهداشتی در جهت کاهش مصرف مؤثر باشد [۱۰، ۱۱]. در این مطالعه پدران و برادرها از میان

جدول ۵. آزمون تی برای تفاوت میانگین سطح آگاهی و نگرش برحسب پادیار بودن

متغیر	تعداد	میانگین \pm انحراف معیار	مقدار تی	سطح معناداری
آگاهی	پادیار	۲۴/۴۱ \pm ۰/۳۲۲	۱۰/۵	P < ۰/۰۰۱
	غیرپادیار	۲۱/۰۲ \pm ۰/۳۱۲		
نگرش	پادیار	۱۸/۱۵۶ \pm ۰/۳۰۹	۷/۷	P < ۰/۰۰۱
	غیرپادیار	۱۵/۷۵۲ \pm ۰/۳۰۵		

یافته‌های دیگر این مطالعه نشان داد در بین دانش‌آموزان پادیار که تحت آموزش‌های ضددخانی قرار گرفته‌اند، در ارتباط میان ۳ متغیر آگاهی، نگرش و عملکرد، نسبت به مصرف دخانیات، بیشترین همبستگی میان سطح آگاهی و نگرش به مصرف دخانیات (۰/۳۶۹) وجود دارد. همچنین ارتباط میان ۲ متغیر آگاهی و عملکرد ضددخانی (۰/۳۱۱) در سطح ۰/۰۵ معنادار بوده است و ارتباط میان ۲ متغیر نگرش و عملکرد ضددخانی نیز ۰/۳۴۰ و با سطح ۰/۰۵ معنادار بوده است. این یافته حاکی از آن است که با افزایش سطح آگاهی از مضرات مصرف دخانیات شاهد تغییر در نگرش دانش‌آموزان پادیار هستیم که این مهم بر عملکرد ضددخانی در بین آنان که تحت آموزش‌های طرح پاد بوده‌اند مؤثر و مشهود است. در این راستا، الکساندر و همکاران [۱۶] گزارش کرده‌اند، وقتی نوجوانان از اثرات منفی این محصولات دخانی برای سلامتی آگاه شوند، استفاده از سیگارهای الکترونیکی را متوقف خواهند کرد.

از آنجاکه از جمله اهداف طرح پاد، تأثیرگذاری مثبت پادیاران در انتقال آگاهی و نگرش ضددخانی بر خانواده و محیط و دوستان است، پیرامون اثربخشی طرح پاد در دوران پاندمی کرونا نیز پادیاران (۴/۲۹ میانگین از ۵) اظهار کردند مداخلات آموزشی انجام‌شده توسط طرح پاد در تغییر رشد سطح آگاهی و بهبود نگرش آنان نسبت به مضرات دخانیات مؤثر بوده است. نتایج گزارش‌شده در راستای سنجش عملکرد پادیاران نشان داد فعالیت‌های طرح پاد در زمان شیوع کرونا هرچند بر تغییر در نوع نگرش و افزایش آگاهی پادیاران مؤثر بوده است، اما عملکرد آنان در ارتباط با تلاش جهت آگاه‌سازی اطرافیان و خانواده نسبتاً ضعیف بوده است که این مهم نیازمند برنامه‌ریزی و اعمال فعالیت‌های مداخلاتی در راستای افزایش مهارت‌های بین‌فردی دانش‌آموزان است.

باتوجه به نتایج این مطالعه، مداخله آموزشی توانست سطح آگاهی و نگرش گروه مورد آزمایش (پادیاران) را بهبود ببخشد. در مقایسه با گروه آزمایش، گروه کنترل (غیرپادیار) از سطح آگاهی و نگرش منفی‌تری برخوردار بودند. هرچه آگاهی پیرامون مضرات و مسائل فردی و اجتماعی مصرف دخانیات در گروه مورد مطالعه بالاتر می‌رود، نگرش نسبت به مواد دخانی نیز منفی‌تر می‌شود. نکته قابل تأمل در این میان شیوع مصرف قلیان به نسبت سیگار بوده که کماکان از قبج کمتری در محیط‌های اجتماعی و حتی خانواده برخوردار است و در بین دختران نیز رو به افزایش است. بنابراین انجام مداخلات آگاهی‌بخشی در فواصل زمانی معین و ساختارمند امری ضروری به نظر می‌رسد و پیشنهاد می‌شود باتوجه به شیوع و گسترش دیگر محصولات دخانی مدرن در بین نسل جدید از راهکارهای آگاهی‌بخشی متفاوت و محتوای متناسب با نسل جدید محصولات دخانی استفاده شود و به شکلی نظام‌مند در محدوده زمانی معین به روزرسانی شود.

اعضای خانواده بیشترین مصرف مواد دخانی را داشتند که این موضوع می‌تواند در نگرش دانش‌آموزانی که اعضای خانواده را الگوی خود قرار می‌دهند تأثیرگذار باشد. براساس نظریه یادگیری اجتماعی، الگوی نقش، از جمله والدین، همسالان و دوستان نزدیک در گرایش نوجوان به سوی رفتارهای پرخطر از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. چنانچه نوجوان از والدینی برخوردار باشد که به رفتارهای آسیب‌زایی همچون مصرف سیگار، مواد، مشروبات و خشنونت و درگیری اقدام می‌کنند احتمال بیشتری وجود دارد که نوجوان نیز به سمت این رفتارها گرایش داشته باشد. در همین راستا در مطالعه مدنی و همکاران [۱۲] عواملی، مانند وجود پدر و مادر سیگاری، دوست صمیمی سیگاری و وجود فرد سیگاری در منزل از فاکتورهای تأثیرگذار در گرایش دانش‌آموزان به سیگار بوده است و در مطالعه حبیبی و همکاران [۱۳]، تأثیر بازداری یا حمایت دوستان از مصرف سیگار و مواد و مصرف سیگار توسط دوستان در دانش‌آموزان مصرف‌کننده سیگار بالاتر بود. والی و همکاران [۱۴] اذعان داشتند افزایش آگاهی از اثرات منفی سلامتی می‌تواند منجر به پیشگیری و توقف استفاده از سیگار در بین جوانان شود.

نتایج این مطالعه حاکی از آن است که مصرف قلیان بیشترین آمار را در بین دانش‌آموزان دارد که در این میان دختران به نسبت پسران گرایش بیشتری به مصرف قلیان دارند. درمورد زمان تجربه مصرف دخانیات توسط دانش‌آموزان مصرف‌کننده، بیشترین آمار مربوط به تجربه اول در سن ۱۲ سالگی بوده و بیشترین آمار مرتبط با پادیارانی است که فقط ۱ بار مصرف دخانیات را تجربه کرده‌اند (۹ درصد). در این میان ۲ درصد از دانش‌آموزان پادیار در زمان اجرای پژوهش طرح پاد را ترک کرده‌اند. این یافته نشان داد هرچند کماکان فراوانی مصرف قلیان در بین گروه مورد مطالعه بیشتر از سیگار است و این نشان از عادی‌انگاری و کاهش قبج مصرف این ماده دخانی در جامعه دارد، اما فعالیت‌های پیشگیرانه در جهت اهداف طرح تا حدی موفقیت‌آمیز بوده است [۳]. چنانچه حمایت‌خواه و همکاران در نتایج فاز اول مطالعاتی طرح پاد نیز به این مهم اشاره داشتند که قبج اجتماعی سیگار کشیدن در بین دانش‌آموزان و اطرافیان آن‌ها بیشتر از قلیان است. به‌طوری‌که مصرف قلیان بین فرد دانش‌آموز، دوستان نزدیک و خویشاوندان دانش‌آموزان بیشتر از سیگار است و قلیان کشیدن به رفتاری بهنجار و عادی تبدیل شده است [۳]. هم‌راستا با نتایج ما میثمی و همکاران [۱۵] طی مطالعه خود در شهر تهران و سال ۱۳۹۴، نشان دادند میزان مصرف سیگار و قلیان به ترتیب ۱۱/۵ درصد و ۴۱/۵ درصد در بین دانش‌آموزان رواج دارد که این نکته نشان از تغییرات وسیعی در زمینه جنسیت و اثر آن بر روی استعمال دخانیات دارد و باتوجه به نتایج این مطالعه به نظر می‌رسد مصرف دخانیات دختران طی ۲ دهه اخیر به نسبت قابل‌توجهی افزایش داشته و قابل تأمل و نیازمند اقدامات پیشگیرانه و حمایتی در جهت کاهش گرایش نوجوانان به دخانیات است.

در مطالعه حاضر داده‌ها به صورت خودگزارش دهی جمع‌آوری شده بودند. هرچند از ابتدا با افزایش جلب اعتماد و صمیمیت بین تیم تحقیق و دانش‌آموزان سعی شد اثر این سوگیری کاهش یابد. همچنین نمونه‌گیری در بین دانش‌آموزان شهر و روستا احتمالاً تعمیم‌پذیری نتایج به سایر مناطق را با محدودیت مواجهه می‌کند. با این حال جهت افزایش تعمیم‌پذیری، حجم نمونه مناسب با نمونه‌گیری از مدارس مختلف صورت پذیرفت.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

این مطالعه دارای تأییدیه اخلاقی کمیته اخلاق معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی تهران با شناسه اخلاقی IR.TUMS.DDRI.REC.1398.006 است.

حامی مالی

این مقاله با حمایت مالی جمعیت مبارزه با استعمال دخانیات ایران انجام شده است.

مشارکت نویسندگان

مفهوم‌سازی: مجتبی حمایت‌خواه؛ روش‌شناسی: محمدرضا مسجدی، اعتبارسنجی: مجتبی حمایت‌خواه، نگارش پیش‌نویس: مجتبی حمایت‌خواه، محمدرضا مسجدی، ویراستاری و نهایی‌سازی نوشته: ناهید شهابی، شاهین عباس‌زاده.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

تشکر و قدردانی

نویسندگان از حمایت مالی جمعیت مبارزه با استعمال دخانیات ایران تشکر می‌کنند.

References

- [1] Masjedi M, Ghaffari S, Roshanfekr P, Bahrami Hessari M, Hamzehali S, Mehrjardi AA, et al. Implementing prevention against tobacco dependence (PAD) "toward the tobacco-free schools, neighborhoods, and cities": Study protocol. *J Res Health Sci.* 2020; 20(3):e00490. [DOI:10.34172/jrhs.2020.23]
- [2] Hemayatkhah M, Masjedi MR, Abdolazimbeyg F, Rahmani V. The effects of an educational intervention based on prevention against tobacco dependence (PAD) regarding frequency of tobacco use among students in Varamin City: Results of the second phase. *J Soc Behav Commun Health.* 2023; 7(1):1051-60. [DOI:10.18502/jsbch.v7i1.12799]
- [3] Hemayatkhah M, Ghaffari S, Masjedi MR, Rahmani V. [Frequency of tobacco use among students in Varamin city: Results of the first phase of the PAD project study (tobacco use prevention in schools) (Persian)]. *Koimesh.* 1400; 23(6):777-84. [Link]
- [4] Hamidullah S, Thorpe HHA, Frie JA, McCurdy RD, Khokhar JY. Adolescent substance use and the brain: Behavioral, cognitive and neuroimaging correlates. *Front Hum Neurosci.* 2020; 14:298. [DOI:10.3389/fnhum.2020.00298]
- [5] Ali FRM, Agaku IT, Sharapova SR, Reimels EA, Homa DM. Onset of regular smoking before age 21 and subsequent nicotine dependence and cessation behavior among US adult smokers. *Prev Chronic Dis.* 2020; 17:E06. [DOI:10.5888/pcd17.190176]
- [6] Nawi AM, Ismail R, Ibrahim F, Hassan MR, Manaf MRA, Amit N, et al. Risk and protective factors of drug abuse among adolescents: A systematic review. *BMC Public Health.* 2021; 21:1-15. [DOI:10.1186/s12889-021-11906-2]
- [7] Omidpour A, Kabini Moghadam S, Miyandehi H. [Prevalence of smoking, alcohol and drug use among adolescent students in guilan province. *Sci J Nurs Midwifery Paramed Fac.* 2021; 7(1):46-59. [Link]
- [8] Aref Z, Razieh B, Maryam R. Investigating Bushehr city adolescents' tobacco use and the factors related to it, year 2019. *Iran J Pediatr Nurs.* 2021; 7(3):60-8. [Link]
- [9] Habibpour k. [The Pattern of smoking among a sample of tehranian citizens (Persian)]. *Soc Probl Iran.* 2020; 10(2):85-109. [Link]
- [10] Lin M, Chu M, Li X, Ma H, Fang Z, Mao L, et al. Factors influencing adolescent experimental and current smoking behaviors based on social cognitive theory: A cross-sectional study in Xiamen. *Front Public Health.* 2023; 11:1093264. [DOI:10.3389/fpubh.2023.1093264]
- [11] Nurhidayah R, Kusumawati PD, Wardani R. Knowledge of the cigarettes dangers and attitudes about cigarettes on the intention to quit smoking in teenagers smokers in Nganjuk district. *J Nurs Pract.* 2023; 7(1):163-8. [DOI:10.30994/jnp.v7i1.440]
- [12] Asadian A, Aghamolaei T, Ataollahi F, Madani A, Ghanbarnejad A, Khodarahmi M, et al. Assessment of health warning messages on cigarette packages from smoker's viewpoints. *Hakim Health Syst Res J.* 2015; 18(1):34-41. [Link]
- [13] Habibi M, Besharat MA, Ferrer-Wreder L. [A compactive study of smoking prevention indexes and effect of individual, family, and peers risk factors in adolescent's smoking: Smoker and non-smoker high school students (Persian)]. *Soc Psychol Res.* 2012; 1(4):19-44. [Link]
- [14] Wali A, Siddiqui TM, Shahab A, Ejaz A. Knowledge, attitude and practice of areca nut, Gutka and tobacco smoking amongst school children in Karachi. *Res Rev J Dent Sci.* 2016; 4(4):39-42. [Link]
- [15] Meysamie A, Mahdiin Z, Seddigh L. [Frequency of tobacco use among students in Tehran city (Persian)]. *Tehran Univ Med J.* 2015; 73(7):515-26. [Link]
- [16] Alexander JP, Williams P, Lee YO. Youth who use e-cigarettes regularly: A qualitative study of behavior, attitudes, and familial norms. *Preventive Med Rep.* 2019; 13:93-7. [DOI:10.1016/j.pmedr.2018.11.011]

This Page Intentionally Left Blank